

Referat fra MAVs åpne møte
i Grendehuset i Korsgata 16
19. januar 2023 kl. 18:30

HVORDAN BEST STYRKE NATURVERDIENE I OG LANGS AKERSELVA?

Miljøforeningen Akerselvas Venner hadde invitert biolog Terje Laskemoen, avdelingsdirektør for Natur- og forurensningsavdelingen i Bymiljøetaten (BYM), til å innlede om denne viktige tematikken. Laskemoen holdt presentasjonen «Akerselva – bynatur eller frisert brukspark?» for 30 fremmøtte.

Bymiljøetatens ansvarsområde

Innledningsvis tok Laskemoen for seg BYMs ansvarsområder. BYM har ansvaret for planlegging og utvikling, forvaltning og drift av kommunale byrom i Oslo, herunder offentlige veier og gater, torg og møteplasser, parker og friområder, sykkelveier og turveier. BYM er kommunens fagetat for biologisk mangfold. Laskemoens avdeling har ansvar for vannforvaltning og naturforvaltning, og skal bl.a. drive med habitatforbedring i og langs vassdragene, minimere/hindre utslipp til vassdragene og sikre kantvegetasjon og byggefrie belter langs vassdragene. Natur- og forurensningsavdelingen skal bl.a. følge opp forurensningsloven (herunder forbudet i § 28 mot forsøpling), vannressursloven (herunder bestemmelsene i § 11 om vegetasjonsbelte og § 16 om allmennhetens bruk av vassdrag) og lakse- og innlandsfiskeoven (forskrift om utsetting av ferskvannsfisk og forskrift om fysiske tiltak i vassdrag).

Kartlegging av naturområder

Laskemoen var tydelig på at BYM ønsker å være i forkant med kartleggingen av naturområdene, slik at naturverdiene er kjent allerede før tiltak planlegges, det var seg langs vassdragene eller andre steder i byen. En del kartleggingsarbeid ble gjort på 1990-tallet, og etaten fikk også noen midler til dette i 2017. I 2022 fikk BYM langt mer (2 millioner kr til naturkartlegging) og vil også få midler til dette arbeidet de neste 3–4 årene. Områder som ble kartlagt på 1990-tallet, må kartlegges på nytt, og mange naturområder som ikke har vært kartlagt tidligere, er det også behov for å kartlegge.

Områder med allerede registrerte naturverdier er vist på temakart T4 Naturmiljø i kommuneplanen. For disse områdene gjelder følgende bestemmelser: I områder hvor det er registrert naturverdier av nasjonal verdi (A-områder), tillates ikke tiltak som kan forringe naturverdiene. I områder hvor det er registrert naturverdier av regional verdi (B-områder), skal det foreligge særlige grunner for å tillate tiltak som kan forringe naturverdier. I områder med naturverdier av lokal verdi (C-områder) skal tiltak som kan forringe naturverdiene, søkes unngått. Jf. § 7.6 Naturmiljø i Kommuneplan 2015.

Miljøtilstanden i Akerselva

En rekke indikatorer kan benyttes for å vurdere miljøtilstanden i vassdrag, både forekomsten av bunndyr og fisk, planter og andre organismer. Utbredelsen av insekter, krepsdyr, edderkoppdyr, igler, snegler, muslinger og nematoder (rundormer) kan eksempelvis benyttes som indikatorer.

Vurderingen av den økologiske tilstanden i Akerselva baseres på undersøkelser av bunndyr og fisk (art og mengde) ved i alt seks stasjoner i elva: nedstrøms 1) Grønvoldterskelen og 2) Nydalsdammen i øvre del av elva, nedstrøms 3) gangbrua ved Badebakken og 4) Øvre Foss i midtre del av elva og nedstrøms 5) Østre Elvebakke og 6) Nybrua i nedre del av elva.

Den økologiske tilstanden i Akerselva ble undersøkt i 2011 og 2015 og vil på nytt bli undersøkt nå i 2023, kunne Laskemoen opplyse. Tilstanden var bedre i 2011 enn i 2015. Basert på funn av bunndyr og toleransegrensene for ulike bunndyr (steinfluer tåler minst og er indikatorer på liten eller moderat grad av forurensning, døgnfluer og vårfluer tåler noe mer, mens fjærmygg og fåbørstemark tåler mye forurensning) ble den økologiske tilstanden i Akerselva i 2015 vurdert til å være god til moderat i øvre del av elva, moderat til dårlig i midtre del av elva og generelt dårlig i nedre del av elva.

Vurderingen av økologisk tilstand basert på fisk, hvor mengden utsatt fisk trekkes fra, gir et annet resultat. Det ble registrert en svært positiv utvikling i bestanden av laksunger i 2015, med en god naturlig rekruttering på anadrom strekning nedenfor Øvre Foss. Også den naturlige reproduksjonen av ørret, hovedsakelig sjøørret, var tilfredsstillende på denne strekningen. Vanndirektivets mål for fisk var nådd på anadrom strekning og tilstanden ble vurdert som svært god i elvas nedre del. På ikke-anadrom strekning ble den vurdert til dårlig og svært dårlig, til tross for utsetting av ørret.

Laskemoen kunne fortelle at den siste opprinnelige laksen i Akerselva forsvant på 1880-tallet, og at laksen som er blitt utsatt i elva i nyere tid, har vært hentet fra Agder og Sandvikselva. De tre siste årene har det verken vært satt ut laks eller ørret i Akerselva. Fisken i elva er i formidabel kondisjon.

Biotopforbedrende tiltak i Akerselva

Fisketrappa ved Nedre Foss (stod ferdig i 2014) har bidratt til å øke utbredelsen og produksjonen av laks og sjøørret. Byggingen av fisketrapp ved Grønvoldterskelen i 2017 vil bedre forholdene for ørret i elvas øvre del, men er først og fremst et tiltak for elvemuslingen som parasitterer på gjellene til fisk. Elvemusling, som er rødlistet som sårbar, finnes det relativt lite av nedenfor Grandalen. Kreps tåler mer og finnes ned til Myraløkka, og ble også påvist nedstrøms Øvre Foss i 2015. Laskemoen uttrykte ønske om fisketrapp ved Maridalsoset slik at stor ørret kan slippe seg ned i elva fra Maridalsvannet.

I midtre del av Akerselva, ved Badebakken, ble det utført biotopforbedrende tiltak i 2016, i hovedsak i form av utlegging av stein. Tiltaket har vært svært vellykket. BYM vurderte den gang også å harve opp elvebunnen, men droppet tanken på grunn av all forurensningen etter industrivirksomheten.

KDP Akerselva miljøpark og kommuneplanens arealdel

Laskemoen understreket hvor viktig KDP Akerselva miljøpark (KDP 4) har vært. Kommunedelplanen fra 1990 lettet utbyggingspresset på friområdene langs Akerselva. Bystyrets visjon med KDP-en var at naturpreget skulle få dominere i miljøparkens øvre del, at midtre del skulle ha litt mer parkpreg, og at nedre del av miljøparken skulle være mer urban. Dette er i det store og hele blitt fulgt opp.

Grepet i Kommuneplan 2015 for å hindre bygging i nærheten av byens vassdrag, retningslinjen om 20 meter byggefritt belte på hver side av hovedvassdrag og 12 meter på hver side av sidebekkene, har vist seg å være utilstrekkelig. Det er nødvendig at retningslinjen erstattes av en bestemmelse. Dette har BYM spilt inn i arbeidet med arealdelen av den nye kommuneplanen. Forslaget til ny kommuneplan (den juridiske arealdelen av planen) vil trolig snart bli lagt ut til offentlig ettersyn.

*

Etter en kaffepause ble det åpnet for spørsmål og kommentarer til innledningen.

Spørsmål og kommentarer til presentasjonen

På spørsmål om det nærmere innholdet i BYMs forslag til bestemmelse om byggefritt belte, bekreftet Laskemoen at BYM, i likhet med MAV, ønsker en bindende bestemmelse i den nye kommuneplanen som heller ikke tillater tilbygg og påbygg innenfor de byggefrie beltene. Ved riving av eksisterende bebyggelse innenfor 20- og 12-metersbeltet må ny bebyggelse oppføres utenfor det byggefrie beltet.

BYM gikk forgjeves imot Avantors høyhusplaner på Gullhaug torg. MAV som gikk sterkt imot planene om å fundamentere det 70 meter høye bygget ute i Akerselvas historiske løp og la bygget krage ut over dagens kulvert for elva helt nede på bakkeplan, var i flere møter med politikerne på Rådhuset om saken før reguleringsforslaget ble vedtatt av bystyret i juni 2020. Det viste seg at byrådspartiene allerede i forbindelse med utarbeidelsen av byrådserklæringen høsten 2019 hadde blitt enige om å anbefale Avantors høyhusplaner for Gullhaug torg, stikk i strid med formuleringene om byggefritt belte i den samme byrådserklæringen, kunne MAV fortelle på det åpne møtet i Grendehuset.

Det ble kommentert at det biotopforbedrende tiltaket med utlegging av store steiner i Akerselva ved Badebakken hadde en uheldig konsekvens. Steinene fungerte som bruer ut til øyene i elva. Ungene begynte å leke der, noen monterte hengekøyer under koronaperioden, folk luftet hunden, brøt av kvister og felte mindre trær for å tenne bål på øyene. Til og med en stolpe i Stolpejakten ble plassert ute på en av øyene i elva. Øyene er et viktig hekkeområde for fuglene. Det ble spurt om det var mulig å verne en del av øyene i Akerselva for ferdsel.

Laskemoen medga at dette var en utilsiktet bivirkning av steinutleggingen. Det bør bli vanskeligere å ta seg ut på øyene, mente han. Avveiningen mellom bruk og vern av naturområdene langs Akerselva er vanskelig. Selv sa han seg å være i overkant på vernesiden. Samtidig er det problematisk hvis det blir for mange områder med restriksjoner på bruken. Området langs Akerselva er tross alt Norges mest brukte turstrekning. Med bolig- og skoleutbyggingene på Frysja og ved Bentsebrua vil presset på naturområdene øke. En mulighet kan være å sette opp ledegjerder, slik det er gjort på Hovedøya og på Ola Narr, som viser hvor folk bør gå og hvor de helst ikke bør gå.

MAV trakk fram et eksempel på den vanskelige avveiningen mellom bruk og vern av naturområder: Da reguleringsplanen for Lilleborg-området ble vedtatt i 1999, ble det stilt krav til utbygger om å etablere en gangforbindelse opp til Gamle Sandakervei ved Sagene brannstasjon (og Jerusalem bru). Da rammetillatelsen ble gitt i 2011 ga PBE dispensasjon fra regulert trasé for gangforbindelsen og godkjente en utomhusplan der det i stedet ble opparbeidet en noe slakere og lengre gangforbindelse i skråningen bak de omsøkte byggene i Ivan Bjørndals gate 1, 3, 5 og 7. PBE utstedte ferdigattest uten at gangforbindelsen var opparbeidet, noe BYM reagerte på, selv om BYM helst ville ha foretrukket en trasé for gangforbindelsen som skånet naturen bedre. PBE vedgikk at det var gitt ferdigattest på feil grunnlag og ba i 2018 utbygger om å utarbeide forslag til en alternativ gangforbindelse med trapp opp til Jerusalem bru fra regulert gangvei langs Akerselva i friområdet nord for bygningene.

Utbygger kom opp med en løsning der trappa fundamenteres slik at den svever over terrenget og skåner vegetasjonen mot den kraftige slitasjen som skyldes at folk tar seg opp og ned den bratte og tidveis sleipe bakken på en sti som blir stadig bredere. I våte perioder sklir folk rundt i store deler av skråningen. Etter befaring i 2020 konkluderte BYM med at både trappens plassering i terrenget og den tekniske løsningen «vurderes som en god tilpasning til det bratte terrenget og en løsning som er skånsom for trær og vegetasjon». Året etter snudde BYM under henvisning til at trappa var foreslått etablert i et område med naturtype av regional verdi (B-område), og anbefalte at gangforbindelsen blir bygd slik det var forutsatt i rammetillatelsen av 2011, eventuelt reguleringsplanen av 1999. PBE som syntes at utbyggers innsendte forslag var godt både med hensyn til teknisk løsning og plassering,

konkluderte i desember 2021, på bakgrunn av manglende enighet med BYM om plassering, at PBE ikke ville kreve at gangforbindelsen blir opparbeidet på nåværende tidspunkt.

Terje Laskemoen repliserte at koordineringen internt i BYM ikke har vært den beste i denne saken og pekte på at en realisering av rammetillatelsens lange gangforbindelse i den bratte skråningen bak bygningene vil kreve store inngrep i terreng og vegetasjonsbelte. Dagens «gangforbindelse» i form av en 10 meter bred rutsjebane fra Jerusalem bru ned til Akerselva er ingen god eller varig løsning.

En i salen uttrykte ønske om å sperre atkomsten til naturområdet langs elva nord for Jerusalem bru. Det kan tenkes at regulert gangforbindelse sørfra og inn i naturområdet langs Akerselvas østbredd, i kombinasjon med den foreslåtte trappa opp til østre brukar på sørsiden av Jerusalem bru, vil føre til at noen flere enn i dag fortsetter inn i den delen av naturområdet som ligger nord for Jerusalem bru dersom området ikke sperres, men forbindelsen langs elvas østside ender blindt. På spørsmål om hvor mye Akerselva tåler av turgåing, svarte Laskemoen at turgåing i seg selv ikke er problemet.

Laskemoen kunne opplyse at BYM har utarbeidet en mulighetsstudie for en sammenhengende turvei langs vestsiden av Bjølsenjuvet fra Jerusalem bru til Treschows bru. I studien er turveien foreslått lagt høyt oppe mellom trekronene på en brukonstruksjon med treplattung i det bratte partiet nedstrøms Bjølsenfossen for å oppfylle kravet til universell utforming også her (dvs. på delstrekning B i studien). Mulighetsstudien av 16. juni 2021 viet ikke naturverdiene i Bjølsenjuvet tilstrekkelig oppmerksomhet. BYM engasjerte derfor Biofokus til å gjennomføre en naturtyperegistrering i 2022. Registreringen påviste betydelige naturverdier på berg og trær i fossesprutsonen, herunder rødlistet mose. BYM har etter dette anbefalt at det ikke etableres turvei på delstrekning B, men at det sikres atkomst til selve fossen, samt utsikt til strykene og valsemølla også fra turveien i sør når det historiske hageanlegget senere skal opparbeides.

MAV kommenterte at de støttet BYMs anbefaling om å gjøre selve fossen og dammen, og gangbrua over til østsiden av fossen og dammen, tilgjengelig for allmennheten, og at det etableres utsikt til fossestrykene og valsemølla også fra turveien i sør når det historiske hageanlegget skal gjenskapes. Dessverre ble ikke den turveitraseen som MAV anbefalte i møte med byråd Hanna E. Marcussen i 2016, utredet i mulighetsstudien. MAV har foreslått å legge turveien lenger vest og langt høyere i terrenget, dvs. utenfor fossesprutsonen. For at denne turveitraseen skal få universell utforming på delstrekning B, er det tilstrekkelig at det etableres ei kort bru rundt «Bastionen». Fra turveien vil det være flott utsikt ned til Bjølsenjuvet og elva. MAV nevnte også at foreningen først hadde fått tilgang til mulighetsstudien 1 ½ år etter at den forelå, og at de 6 sidene i mulighetsstudien med vurderinger og anbefalinger dessverre var fjernet i den versjonen av mulighetsstudien som MAV fikk tilgang til.

Sivilarkitekt Øystein Grønning opplyste at noen av hans studenter ved AHO har sett på mulighetene for å etablere turvei langs vestsiden av Bjølsenfossen. Også i studentoppgavene er det foreslått å legge turveien oppe mellom trekronene på en brukonstruksjon. Som svar på spørsmål om tilgang til studentoppgavene, opplyste Grønning at han vil lage ei bok om studentoppgavene nå i vinter.

Det ble kommentert at det gror for mye igjen langs elva. Trær dekker for utsikten. Til dette svarte Laskemoen at han mente det var altfor nakent, altfor lite vegetasjon fra Blå og ned til Vaterland. Det er ikke lov å fjerne trær i kantsonen langs elva. Det er viktig med utsyn til elva, men en må unngå gap hvor det ikke er erosjonsbinding. At Akerselva er regulert, blant annet for å sikre vannforsyningen, gjør elva mer erosjonsutsatt enn uregulerte vassdrag, ettersom det blir behov for plutselig å slippe ut store vannmengder. Det foreligger ingen grundig analyse av konsekvensene av dette for elvestrengen

som helhet. En vannføring på over 30 m³/s skaper problemer for mange bedrifter langs Akerselva. Da står det eksempelvis vann i baren i kjelleren på Vulkan. Det er også et problem at enkelte bygninger er bygd helt tette. Dessverre er dette tillatt.

På spørsmål om det var mulig å fjerne vegetasjon for å synliggjøre unnarennet til Nydalsbakken, svarte Laskemoen at dette var problematisk med mindre det dreide seg om fremmede arter. Det er for øvrig ikke aktuelt å sette ut geiter langs Akerselva, slik det er gjort på enkelte øyer i fjorden for å holde vegetasjonen nede.

MAV viste til at kommunens regler for håndtering av overvann nylig var blitt endret, og at det nå var blitt tillatt å slippe overvann rett ut i elva fra eiendommer som ligger nærmere vassdrag enn 250 m. Planlagt fordrøyning av overvann i Sandakerveien er som en følge av dette lagt på is. Laskemoen viste til at det fortsatt er krav om fordrøyning og rensing av overvann, men at det er lettet litt på kravene. Han var ikke 100 % sikker på at det å lette på kravene var så smart, men endringen kom fordi det i praksis ofte viste seg svært vanskelig, dvs. svært arealkrevende, å oppfylle de tidligere kravene til overvannshåndtering i en urban setting.

Ellers ble det etterlyst mer informasjon langs Akerselva. Audioguiden gir i dag informasjon om kulturminner. Noe lignende kan kanskje også lages for naturopplevelser. Ordningen med at skoler adopterer elvestrekninger bør videreføres. Formidling er viktig. Elve-quiz kan også være en idé.

Terje Laskemoen avsluttet med å understreke viktigheten av at BYM får innspill fra oss elvevoktere. Bruk «Bymelding», men ring dersom noe haster eller er svært viktig. Ved akutte utslipp i elva er det varslingstelefonen til VAV som skal kontaktes.